

ETO: 821.163.42-31UGREŠIĆ, D.
616.8-009.7
DOI: 10.19090/hk.2024.2.82-91

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

RUDAŠ Jutka

Maribori Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Maribor, Szlovénia
jutka.rudas@um.si
ORCID 0009-0000-7443-669X

A FÁJDALOM POÉTIKÁJA

Dubravka Ugrešić prózájáról

The poethics of pain

About the prose of Dubravka Ugrešić

Poetika bola

O prozi Dubravke Ugrešić

Dubravka Ugrešić hazáját, Horvátországot elhagyva transznacionális írónak tartotta magát, ő ezt a státuszt választotta minden következményével együtt. Végig határozottan hangoztatta, hogy nem akar egy nemzethez és egy nemzeti irodalomhoz tartozni, mondván: „bárhon is legyek, ha valakihez tartoznom kell, azok az olvasóim”. Ebből kifolyólag szövegeiben erőteljesen foglalkozott az egyéni és a kollektív emlékezet, az identitás és a nemzetiség problémakörével, valamint a nők helyzetének kérdéseivel. Prózájának meghatározó eleme a magán- és a közélet, a Kelet és a Nyugat, a politika és a poétika, a „magasirodalom” és a lektűr összefonódása. Tanulmányom Dubravka Ugrešić művészetének eme különleges kombinációjával foglalkozik.

Kulcsszavak: transznacionális irodalom, Dubravka Ugrešić, egyéni és kollektív emlékezet, identitás

Dubravka Ugrešić hazáját, Horvátországot elhagyva transznacionális írónak vallotta magát, ő ezt a státuszt választotta minden következményével együtt. Végig határozottan hangoztatta, hogy nem akar egy nemzethez és egy nemzeti irodalomhoz tartozni, mondván: „bárhon is legyek, ha valakihez tartoznom kell,

azok az olvasóim”. Ebből kifolyólag szövegeiben erőteljesen foglalkozott az egyéni és a kollektív emlékezet, az identitás és a nemzetiség problémakörével, valamint a nők helyzetének kérdéseivel. Prózájának meghatározó eleme a magán- és a közélet, a Kelet és a Nyugat, a politika és a poétika, a „magasirodalom” és a lektúr összefonódása. Tanulmányomban a felsoroltak különleges kombinációját veszem szemügyre Dubravka Ugrešić művészetében, hangsúlyozottan az emigráció, az emlékezet, az identitás és a nemzetiség kérdéseit.

A hetvennégy éves korában, 2023 márciusában Amszterdamban elhunyt irodalomtörténész, próza- és esszéíró három évtizede hagyta el Horvátországot, majd „a köztes térben”, „egy senki zónájában” emigránsként élt, ahogyan ő maga nevezte meg életpozícióját.

Az emigráns úgy érzi, hogy az emigráció struktúrája olyan, mint az álom. Egyszeriben, akár az álomban, olyan arcok tűnnek fel, melyeket elfelejtett, melyekkel talán soha nem is találkozott, olyan térségek, melyeket biztosan most lát először, mégis úgy érzi, hogy valahonnét ismerősek. Az álom mágneses mező, mely a múlt, a jelen és a jövő képeit egyaránt vonzza. Az emigránsnak egyszeriben a valóságban jelennek meg az álom mágneses mezejébe vonzott arcok, események és képek; egyszeriben úgy érzi, hogy élettrajza már jóval a megvalósulása előtt megíratott, hogy az emigráció eszerint nem külső körülmények eredője, nem is az ő választása, hanem olyan zavaros koordináták folyománya, melyeket már rég felrajzolt számára a sors. E szörnyű és édes gondolat csapdájában az emigráns megpróbálja megfejteni a zavaros jeleket, köröcskéket és csomócskákat, és egyszeriben úgy érzi, hogy mindenből titkos összhangot, a szimbólumok kerek logikáját olvassa ki (Ugrešić 2000, 16).¹

Ugrešić eme zavaros jeleket, köröcskéket és csomócskákat fejtegeti emigrációban írt esszéiben és regényeiben, ahol a száműzött emigránsléte nem a véletlenek következménye, hanem maga a sors.² Negyvenhárom éves fejjel

¹ Azért idéztem hosszabban, mert ugyanez a passzus, gondolatmenet megismétlődik a regény elején és a végén – azaz a 16. és a 284. oldalon –, s így összegző funkciója van.

² Az emigrációban, ahol legtöbb írása született, sokkal inkább az esszéírásnak szentelte figyelmét: 1993 és 2013 közt hat esszégyűjteménye jelent meg [*Američki fikcionar* (Amerikai fikcionáló, 1993), *Kultura laži* (A hazugság kultúrája, 1996), *Zabranjeno čitanje* (Betiltott olvasás, 2001), *Nikog nema doma* (Senki sincs itthon, 2005), *Napad na minibar* (Támadás a minibár ellen, 2010), *Europa u sepiji* (Európa szépiában, 2013)]. Prózakötetei közül magyarul *A feltétel nélküli kapituláció múzeuma* (1998), a *Štefica Cvek az élet sűrűjében* (2004), *A fájdalom minisztériuma* (2004) és a *Banyatanya* (2008) jelent meg, mindegyik Radics Viktória fordításában. A legutóbbi, a *Lisica* (2017) még nem.

találja magát a nagyvilágban egy útításkával, mintha a nagyvilág valamiféle óvóhely lenne. „Olyan életkorban voltam, amikor a hazugság mint törvényes stratégia csak az irodalomban meg a művészetben elviselhető, ám az életben többé nem” – mondja *A feltétel nélküli kapituláció múzeuma* című regényének elbeszélője, majd hozzáteszi, hogy hirtelen a *helyes* oldal lesz a *téves*, a téves meg a helyes (Ugrešić 2000, 174). Ezt akkor tapasztalja, amikor az egyik barát-nője (Doti) a titkos egyetemi lajstromon mínuszt ad neki az új horvát állam iránti lojalitását illetően, a másik barát-nője pedig névtelen üzeneteket talál a postaládájában: „szerb kurva”, „csetnik ribanc” tartalommal. 1991. szeptember 20-át írunk ekkor, s e könyv mondatait két légmentes sziréna közt veti papírra az elsötétített lakásában Zágrábban, majd berlini magányában folytatja és fejezi be 1996-ban, ahol egy ideiglenes emigránsszálláson él, egy megsárgult fényképpel az asztalán, amely előhívja az emlékezetet. „Az emlékezet kis négyzetekre redukálja a világot. A kis négyzetek albumba rendezése – önéletrajz. E két műfaj, a családi album és az önéletrajz között kétségtelen a kapcsolat: az albummateriaális önéletrajz, az önéletrajz – verbális album” (Ugrešić 2000, 38). És még valami: a kérdés, hogy önéletrajzi jellegű-e ez a regény, legfőképpen a rendőrségre tarthat, nem pedig az olvasóra – szögezi le. Mégis, a Viktor Szklóvszkij-idézetrel – „*Nem akarok szüzsét. Dolgokról és gondolatokról fogok írni. Mint egy idézetgyűjtemény*, jegyezte fel egyszer régen egy ideiglenes emigráns. Viktor Szklóvszkijnek hívták” (Ugrešić 2000, 15) – induló regény egy kordokumentum, emlék, melyet erősen befolyásol a közvetlen tényközlés.

A regényben az elbeszélő/az emigráns emlékezik, szemlélődik és ír. Szamba veszi a tárgyait, rendszerezi őket, akár képeket egy albumban. Ugrešić a múlt fragmentumait, az összesöpört limlomot illeszti be a szövegmezőbe, s mindvégig a „Wo bin ich...?”³ kérdésre keresi a választ. Az emigráció nem is más, mint nyomozás a hangok után – és emlékezés rájuk. Egyrészt olyan állapot, amely leírható, és tényekkel igazolható: „a pecsétekkel az útlevelemben, a földrajzi pontokkal, távolságokkal, az ideiglenes laccímekkel, a vízumfolyamodvány különféle bürokratikus procedúráival, a ki tudja, hányadik új útításkára kiadott pénzzel” (Ugrešić 2000, 139), de igazából, ahogy írja, az emigráció a „volt és a Hertz váltogatásának története, élet adapterrel, különben elégnénk” (Ugrešić 2000, 139). Azaz az ideiglenes címek, a bérelt lakások, a magányos reggelek, az egyedüllét sajátos paranoia, ahol ügyelni kell, hogy mindig legyen nálunk adapter, nehogy elégjünk. A lejtőn feltartóztathatatlanul lefelé sikló élet. A bőrönd az emigráció nemcsak szokványos metaforája, hanem maga a reali-

³ Ez egyben a regény ötödik fejezetének a címe is.

tás. „Igen, számomra a bőrönd az egyetlen biztos pont. Minden mást álmodok, vagy minden más álmodik engem, ami mindegy immár. Teljesen értelmetlen holmik vannak a bőröndömben. Köztük egy régi, megsárgult meg egy üres, selejt fénykép” (Ugrešić 2000, 236). Minden fénykép – éppen mert kihatja és megdermeszti a pillanatot – az idő mindent fölemésztő kérlelhetetlenségéről tanúskodik, mondja *A fényképezésről* című művében és a regényben is megidézett Susan Sontag. Majd úgy folytatja, hogy minden fényképen megelevenedik a mindennapi élet megíratlan története, tehát az élet nem más, csak egy fotóalbum, csak az létezik, ami benne van az albumban. „A fénykép kis négyzetre redukálja a végtelen és legyőzhetetlen világot. A fénykép a mi mértékünkre vett világ. A fénykép ezenkívül emlék” (Ugrešić 2000, 38). A fénykép által felidézett történeti tapasztalat, történelmi tudás vagy személyes, illetve kollektív emlékezetkonstrukció az alábbi sorokban ölt testet, s metaforaként a regény szüzségévé sűrűsödik: Ratko Mladić tábornokról, a jugoszláv háborús bűnösről, aki a környező hegyekből hónapokig bombázta Sarajevót, az a történet járja, hogy egy alkalommal megpillantotta a célkeresztben egy ismerősének a házát.

Azt mondják, hogy a tábornok felhívta telefonon az ismerősét, és értesítette, hogy öt percet ad neki, szedje össze az albumait, mert, mondja, épp a levegőbe akarja repíteni a házát. Az *album* szóval a gyilkos a családi fényképalbumra gondolt. A tábornok, aki hónapokig lőtte a várost, pontosan tudta, hogy az EMLÉKEZETET pusztítja. Úgyhogy az ismerősét „nagyilekűen” megajándékozta az életével meg az emlékezés jogával. A puszta élet meg néhány családi fotó (Ugrešić 2000, 10).

A regény erős utalásrendszert kiépítve olyan traumatizált, háborús eseménydarabkákat hoz a felszínre, amely elsajátíthatatlan idegenséggel, ugyanakkor megtapasztalt kemény valósággal szembesít bennünket, ezt teszi narratív alapjává, ezért az olvasói befogadás nem lehet egyéb, mint puszta megrázkódtatás. *A feltétel nélküli kapituláció múzeuma* tehát olyan archivált emlék, amely Paul Ricoeur szavaival élve, az emlék „mindenkor-enyémvalóságát”, analogikus átvitel révén, az emlék „mindenkor-miénkvalóságává” tágítja. A több nézőpontú valóság számbavétele a múltat a jelenrel köti össze, s eme textuális forrás korpusza a kollektív emlékezetre támaszt nagy igényt. „A nézőpontok ezen pluralitása olyan kettősségnek is megfeleltethető, melyben adva van a múltból tekintett múlt mint egyik lehetséges perspektíva, és egyúttal adva van a jelen távlati (utólagos) nézőpontjából értelmezett múltnak a fogalma” (Gyáni 2016, 55). Ez a könyv az emlékként továbbadott közelmúlt emlékezetének artikulációja. Olyan narratíva, mely egy valós történelmi képben kódolt, s mely a felis-

merést úgy teszi érthetővé, ha olvasatunkban kialakítjuk az események között kimutatható lehetséges kapcsolatrendszerét. Azaz, a történeti matéria nagyszámú *jelenléte* a szövegben egyszerre rejtőzködő és feltárulkozó *jellegű*. A dél-európai történelem szakaszába helyezett fragmentált történetiszálak a hangsúlyt arra helyezik, amikor e térség az emberi természet alakíthatóságával, a társadalmi alakulatok szétesésével kapcsolatos félelmekkel küszködött. Tehát Ugrešić a történelem általános fogalmainak igazságigény-elképzelését felforgatva olyan narratív epizódoknak a dramaturgiáját nyújtja, melyek emlékezetként funkcionálnak, s amelyek a délszláv térség történeteinek/történelmének eseményei. A szöveg az egyén és a kollektív emlékezet révén, erős utalásrendszerrel kiépítve próbálja rekonstruálni a közelmúlt történelmét. Ugrešić a múlt és a közelmúlt eseményeinek komplexitását, a térség történelmi és politikai alakulatainak interpretációját úgy próbálja elénk tárni, hogy „a nemzeti kultúra jelenbeli jegyei ne kényszerüljenek megismételni a tradicionális historizmus által létrehozott kizáró eljárásokat”, hiszen a „modernitás peremeiről indulva a történetmondás leküzdhetetlen végleteinél találkozunk a kulturális különbségek kérdésével, mint a nemzet megélésének és megírásának zavarosságával” (Currie 1999, 37).

A könyv nagy része sajátosan a délszláv háború megtapasztalására vonatkozik, hiszen „úgy szervezi meg a történeti tapasztalás értelmezését, hogy az érintettek az értelmezett tapasztalással saját életgyakorlatukat orientálják az időben, s közben életgyakorlatuk idővonatkozásában kifejezésre és érvényre juttathatják önmagukat, identitásukat” (Rüsen 1999, 42).

A feltétel nélküli kapituláció múzeuma főszereplőjének identitása a menekült lesz. Ugrešić szerint kétfajta menekült létezik: az egyiknek vannak fényképei, azaz van emlékezete, a másíknak nincsenek. *A feltétel nélküli kapituláció múzeuma*⁴ című regény hideg, objektív, de nem melankolikus képekből „összerakott verbális album”, s Ugrešić emigrációban írt regényeinek egyik legjobbja. Az elbeszélő identitása által világosan megmutatkozik, hogy egy multikulturális térségben miként fonódik bele önazonosságunkba a másság, s ennek elfogadása vagy elutasítása. Avagy a sorseseemény – Tengelyi László szavaival élve – olyan történéseket jelöl, „amelyek hatására az önazonosság mint az élettörténet foglalatja meghasad és felnyílik” (Tengelyi 1998, 43). A mű emlékezet és

⁴ A Feltétel Nélküli Kapituláció Múzeumát (Muzej isztorij bezogovorocnoj kapitulacii fasisztičkoj Germanii v vojny 1941–1945) 1994 nyarán zárták be, amikor a maradék tízezer szovjet katonája is elhagyta Berlint. A világ e minden bizonnyal leghosszabb nevű múzeuma abban a (kelet-)berlini épületben kapott helyet, ahol 1945-ben (május 8-áról 9-ére virradó éjjel) aláírták a német kapitulációt. A címbeli múzeum a metaforává lett ex-Jugoszlávia, tehát szinte egy időben az egyik fal összeomlásával másik fal épült, amely ezúttal a horvátokat és a szerbeket választja el.

képek sorozata egy volt országról, egy megrendült élet történeteiről, amelyet csupán töredékekben lehet elmesélni, amely csupán fényképek által áll össze, mindemellett az emlékezés mint folyamat sohasem lineáris. Azaz, az olvasónak türelmet gyakorolva kellene olvasnia ezt a regényt – hangzik el már a könyv első oldalán –, ha úgy érzi, hogy a fejezetek között nincsenek szorosabb értelemhordozó kapcsolatok, mert a kapcsolatok idővel maguktól kialakulnak.

E könyv a mélységes fájdalmat hívja elő, egy letűnt korszak fájdalmas lármáját, egy kelet-európai trauma szárait rántja elénk. Felfedi a politika, az ideológia, a kultúra, a mindennapok és a személyes élet bonyolult összeszövődéseit, s radikálisan vitatja a hivatalos kultúrát. Mintegy kelet-közép-európai karcolatok ezek a töredékek, (fiktív) életrajzok: az anyáé, a barátnőé, a szerelmeké.

A történelmi vagy a valóságtapasztalat időszerkezete azt mutatja, hogy „minden sorseseemény keresztülhúzza előzetes várakozásainkat, s ezért – Husserl egyik jellegzetes szavával szólva – »csalódásélményként« jellemezhető, avagy – Lévinas megfogalmazásával élve – olyan valósággal szembesít bennünket, amely »megelőzi és meglepi a lehetségest«” (Tengelyi 1998, 201).

E regényben, de más Ugrešić-szövegben is hangsúlyosak az egyéni és a kollektív emlékezet, az identitás és a nemzeti hovatartozás problémakörei, melyek a berlini fal leomlása és Jugoszlávia felbomlása idején váltak társadalmi, történelmi, kulturális értelemben egyaránt fontossá. „De ha eltűnt az ország, akkor a kollektív emlékezet is el fog tűnni. Ha eltűnnek a minket körülvevő tárgyak, eltűnik a hétköznapijaink emlékezete is. Tilos emlékezni a volt országokra. S mire egy nap vége lesz a tilalomnak, addigra mindenki elfelejti... Többé nem lesz mire emlékezni” (Ugrešić 2000, 281). A valóságnak és az igazságnak millió rétege van, s mindezeket nem lehet átlátni és megérteni a maga teljességében. A 20. század kilencvenes éveiben Jugoszláviában épp a valóságokban és az igazságokban való hit hullott darabjaira, felszínre engedve az erőszak szószólóit. A létrejött független Horvátország politikájával egyet nem értő író legélesebben *A hazugság kultúrája* című könyvében fejt ki az értelmiség erkölcsi felelősségének kérdését a jugoszláviai háború bekövetkezésében. Szerinte éppen az értelmiség nagy része volt támogatója a nacionalista projektek nyomán kialakult nyomorúságának. Fanyar, keserű hangulatú esszékötete először Hollandiában látott napvilágot, és csak egy évre rá, 1996-ban, szülőföldjén. Ebben, de később a többi esszékötetben is megmutatkozik poétikájának posztulátuma, mely szerint az, aki a szörnyű háborús időkben – a mostani kollektív tapasztalat idején – elmondja az igazat, kirekesztetté válik. *A Betiltott olvasás* című esszékötetben is arról olvasunk, hogyan válik a hazugság legfőbb igazsággá. Ugrešić szinte mindegyik könyve az emberi lélek belső harcának

eredménye, mindegyikben a szerző belső vívódása ölt testet. Újra és újra az az ugrešići gondolatmenet fogalmazódik meg, mely szerint egyrészt a szerzők ne engedjék meg maguknak, hogy mesterségük „piszkos szennyesével” foglalkozzanak, másrészt ne hunyjanak szemet mesterségük „piszkos szennyesi” fölött. Esszékötetei kérdéseket tesznek fel és válaszokat követelnek saját egyéni felelősségükről, a jugoszláv háborúról és mindarról, amit magával hozott: például az új identitásról, ami a nacionalista propaganda mérgező következményeként jött létre. Arról, mi mindent lehet az emberben megölni, elpusztítani és a világ arcáról letörölni. E reáliák ugyanis olyan mentális, érzelmi, társadalmi stb. sémák, amelyek az adott kulturális kontextusban speciális jelentéssel bírnak. A szimbólumok által közvetített társadalmi, politikai, kulturális reáliák vagy vonások pedig nemegyszer képesek megingatni a személyes identitást is.

Az esszéikben harcra szólít fel a kulturális és az általában vett ízlés standardizálása, a lebutítás, a viselkedési és gondolkodási minták vak és kritikátlan elfogadása és a manipuláció ellen...

Az Európa szépiában napló: reflexiók, anekdoták és töredékes elmélkedések gyűjteménye. Intim, intellektuális és olykor szellemes impulzusok sokaságával gazdagított szövegtér, és egy kifinomult nyelvezetű személyes elmélkedés. A huszonhárom fragmentumból álló mű tulajdonképpen kommentár önmagunkhoz és a világhoz, amelyben élünk.

Ugrešić politikai háttérű esszéköteteinek és regényeinek belső rezdülései kínos, groteszkül reménytelen képet festenek. Azonban szövegei néhol lucidusak, derűsek, miközben mindvégig érződnek bennük az elbeszélő lappangó, feldolgozhatatlan sérelmei. Szövegei olyan kultúrába ágyazottan léteznek, amely által működésbe hozzák az implicit exjugoszláv kulturális jelentéseket. Így a szövegein keresztül mind jobban érzékel(het)jük a régió sokszínűségét és összetettségét, a kultúrák sokféleségét, és ennek részeként a mentalitások ezerféleségét. Ez a térség történelmi helyzetéből fakadó (multi)kulturális bázisa a maga burjánzó szövevényességével a nyitottságot jelenti/jelentette. Ugrešić poétikája erre mutat rá erőteljesen, hogy tudniillik megértsük a konkrét világra való utalásait, ezzel mintegy megragadjuk a – szövege révén megnyíló – világ (többlet)jelentéseit. E kultúra „konnektív struktúrájának” összefűző hatását a társadalomtörténelmi síkon és az idődimenzióban fejti ki, ahol a cselekedetek láncolatai felismerhető mintákba rendeződnek, egy közös térség kultúrájának azonosítható mozzanataként. Azaz tapasztalattal egy kultúra múltján és élő jelenén megy végbe, melyre az 1990-es években a dél-európai régió egészét érintő politikai fordulat nagymértékben hatott. Ugrešić esszéi olyan narratív identitást hoznak létre, mely

elválaszthatatlan a személyes és a közösségi narratív identitás átalakulásaitól, melynek következtében nemcsak a szövegekről, elbeszélések sorozatáról alkotunk magunknak hosszabb vagy rövidebb időre érvényes képet, hanem magunkat és egy kulturális közösséget is felismerünk bennük és általuk (Thomka 1998).

Ebben a kontextusban fontosnak tartom a kultúraelméleti összefüggések többszempontúságát, Thomka Beáta gondolatmenetét követve – hogy némiképp áttekinthetővé váljék az a szellemi horizont, amelyben az elbeszélésszövegek akár mint világmetszetek, vagy mikrovilágok létrejönnek. „Az irodalom ugyanakkor természetes összefüggésébe, a kultúra kontextusába kívánczik, ami a hagyományos közelítésekhez viszonyítva jóval tágabb keret” (Thomka 1996). Az ilyen szövegek befogadásának pedig fontos tényezője az olvasó saját elvárási horizontja, a közönségreakciók és a kritikai ítélet (siker, elutasítás, megértés).

Mint már említettem, Ugrešić politikai okok miatt negyvenhárom éves korában kénytelen volt elhagyni Horvátországot, és az orosz irodalmi avantgárd professzoraként több európai és amerikai egyetemen tanított, köztük a Harvardon is. Az emigrációban azonban folytatni tudta kiemelkedő írói karrierjét is: a legkiválóbb európai széppróza- és esszéírók között tartják számon. Könyveit számos nyelvre lefordították, rangos díjak kitüntették. Első és utolsó díját mégis a (volt) jugoszláv térségben kapta. 1988-ban ő volt az első nő, aki elnyerte az év legjobb regényének járó szerb NIN-díjat *A regény-folyam erőltetése (Forsiranje romana-reke)* című kötetével, melyben minden fejezet más-más műfajban – pornográf regény, romantikus regény, horrorregény és napló – íródott. 2016-ban pedig ő lett a Nemzetközi Vilenica-díj laureátusa, amelyet a Szlovén Írószövetség ad a legkiemelkedőbb írói alkotásért Közép-Kelet-Európában. A *Štefica Cvek az élet sűrűjében* című regénye alapján nagyszabású film készült Rajko Grlić rendezésében, és még sorolhatnánk...

Művészetét a polémia, az irónia és az együttérzés ritka kombinációja jellemzi. Prózájának meghatározó eleme a műfaji szinkretizmus, az önreferencia, a szövegköziség, az autopoétika, az interdiszkurzivitás. Jártassága a kontextuális-kulturális narratológia terepén nyomot hagyott prózaírói beállítottságán is.

Ugrešić regényei olyan mikro- és makrotörténeteknek, egyediségeknek a dramaturgiáját nyújtják, melyek így együtt emlékeztéként funkcionálnak, s melyek egyben a volt jugoszláv térség kultúrájának, ideológiájának történetei. Regényei olyan fluktuáló időben jelenítik meg a térséget, melyben világosan rámutatnak a polarizáltságból adódó történelmi érzékenységre, érzékeltetik a különböző kulturális entitások és az eltérő történelmi végcélok érdekeinek eltérését és szerteágazó mivoltát.

A szerző olykor játszi, ironikus – önreflexív – módon helyezi előtérbe a saját fejtegetéseinek elbeszélő jellegét, melyet történeti tapasztalat, történelmi tudás vagy személyes, illetve kollektív emlékezet konstruál.

Irodalom

- Assmann, Jan. 1999. *A kulturális emlékezet: Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Ford. Hidas Zoltán. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.
- Currie, Mark. 1999. Elbeszélés, politika, történelem. In Thomka Beáta szerk., *A kultúra narratívái: Narratívák 3*. Budapest: Kijárat Kiadó.
- Gyáni Gábor. 2016. *A történelem mint emlék(mű)*. Budapest: Kalligram.
- Rüsen, Jörg. 1999. A történelem retorikája. In Thomka Beáta szerk., *A kultúra narratívái: Narratívák 3*. Budapest: Kijárat Kiadó.
- Tengelyi László. 1998. *Élettörténet és sorsesemény*. Budapest: Atlantisz Könyvkiadó.
- Thomka Beáta. 2016. „Mindenki hős akart lenni”. *Élet és Irodalom* 60 (21): május 27. http://www.es.hu/thomka_beata;8222;mindenki_hos_akart_lenni8221;;2016-05-25.html (2024. márc. 22.)
- Thomka Beáta. 1996. *Irodalom, kritika, kultúra. Alföld* 47 (2) <http://gizi.dote.hu/~hajnal/alf9602/thomka.html> (2024. márc. 22.)
- Thomka Beáta. 1998. *Világmetsetek, mikrovilágok, szemcsék. Alföld* 49 (2) <http://gizi.dote.hu/~hajnal/alf9602/thomka.html> (2024. márc. 22.)
- Ugrešić, Dubravka. 2000. *A feltétel nélküli kapituláció múzeuma*. Ford. Radics Viktória. Budapest: Európa Könyvkiadó.

THE POETICS OF PAIN

About the prose of Dubravka Ugrešić

Dubravka Ugrešić after leaving her homeland Croatia, considered herself a transnational writer, and she picked this status with all its consequences. She was very determined not to belong to any nation or national literature, saying, “Wherever she was, if she had to belong to someone, she belonged to her readers”. Consequently, in her texts, she has dealt with individual and collective memory, identity and nationality, as well as the status of women. The characteristic elements of her prose are the private and public life, East and the West, politics, media and poetics, and the melting of „high literature” and pulp fiction. The Study focuses on this unique combination of artwork by Dubravka Ugrešić.

Keywords: transnational literature, Dubravka Ugrešić, individual and collective memory, identity

POETIKA BOLA
O prozi Dubravke Ugrešić

Dubravka Ugrešić je napustivši domovinu, Hrvatsku, sebe smatrala transnacionalnom spisateljicom, a ovaj je status odabrala sa svim njegovim posledicama. Do kraja je naglašavala da ne želi da pripada samo jednom narodu i jednoj nacionalnoj književnosti, govoreći: „gde god da budem, ako treba nekome da pripadam, to su moji čitaoci”. Iz toga proističe da se u svojim tekstovima naglašeno bavi ličnim i kolektivnim sećanjem, problematikom identiteta i narodnosti, kao i pitanjima položaja žena. Određujući element njene proze čini preplitanje privatnog i javnog života, Istoka i Zapada, politike i poetike, „visoke književnosti” i šunda. Studija se bavi ovom neobičnom kombinacijom umetnosti Dubravke Ugrešić.

Ključne reči: transnacionalna književnost, Dubravka Ugrešić, lično i kolektivno sećanje, identitet

A kézirat beérkezésének ideje: 2024. márc. 5.

Közlésre elfogadva: 2024. máj. 30.